

Thomas Antal

(Versec, 1889. 04. 21. – Pécel, 1967. 08. 19.)

Összeállította: Csutiné Schleer Erzsébet

Thomas Antal építésmérnök és festőművész egy bánáti kisvárosban, a Temes megyei Versecben született. Bár édesapja szabó volt, a családi legenda szerint az elzászi eredetű Thomas család borkereskedéssel foglalkozott, mint a verseci németység nagy része. Thomas Antal iskoláit Temesváron, majd Budapesten végezte. Építészeti képzést az Iparművészeti Iskolában kapott, ugyanakkor látogatta az Epreskertet is, ahol többek között Ferenczy Károly növendéke volt. Már 1907-ben 18 évesen végzett, és a kor jeles építészeti műtermeiben kapott munkát. Egy évig Bálint és Jámbor, az 1900-as párizsi világiállítás nagydíjas magyar pavilonjának tervezőpárosa foglalkoztatta, majd a Magyar Építőművészet szerkesztőségében tevékenykedett. 1912-ig Führer Miklós irodájának alkalmazásában állt, mint építésvezető.

1909-ben Hübner Jenő műtermében is dolgozott. Ekkor jelentek meg első rajzai, melyek miskolci parasztházakat, az avasi temetőt és az avasi tornyot ábrázolják. Családjának ősi borász hagyományaira utalhat a szüreti jelenet, melyet a fiatal építész apja házának oromzatára tervezett.

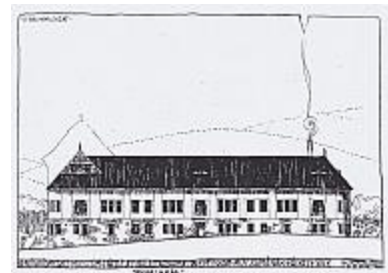
Ezek a festői tusrajzok a nemzeti stílust kereső „Fiatalok” szemléletére és érdeklődési körére emlékeztetnek. Kós Károly és körének hatása egyébként végigvonult egész pályáján. Különösen áll ez a megállapítás első nagy pályázati sikerére – a Magyar Építő és Iparművészeti Rajzoló Országos Egyesület 1908-09 évi nagypályázatának elsődíjas tervére, melyben a feladat egy kiállítási épület (Múcsarnok) megtervezése volt. A magastetős, nyitott fedélszékes – templomra emlékeztető (a művészet temploma) – rusztikus részletekben gazdag épületterve szép példája a fent említett építészcsoporthatőerejének.

Miskolc, Avasi torony, temetőrészlet Thomas Antal szabó háza, Versec Múcsarnok pályázat, I. díjas terv

1910-ben jelent meg a Magyar Építőművészetben az a terve, mellyel a balassagyarmati Nógrád megyei Múzeum pályázatán vett részt.

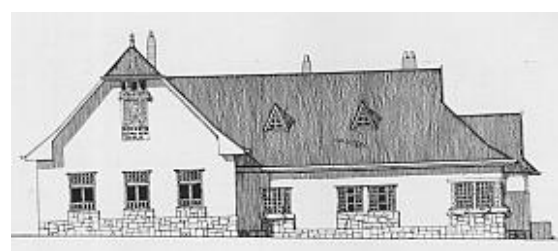
1913-ban több – Berey Lajossal közösen elkészített terve jeleneik meg, így egy fonyódi lakóháznak és iskolának, egy Aranyosmarótra tervezett családi háznak tervei és néhány Szepesolasziban készült szép grafikája.

Balassagyarmati Múzeum, pályázati terv

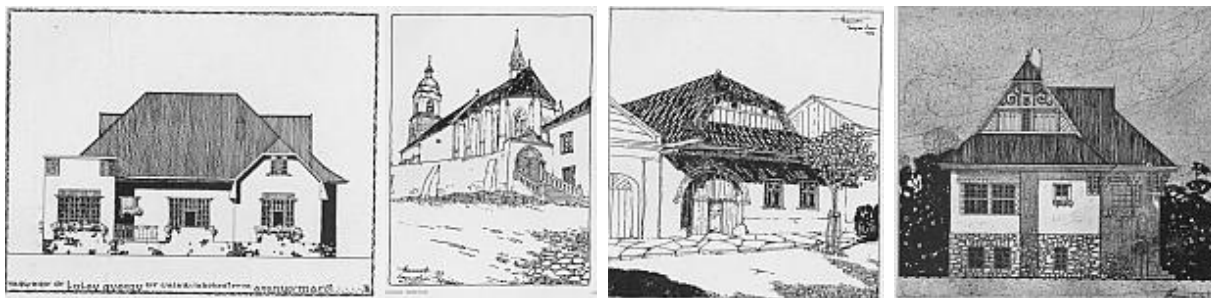
Fonyód, lakóház

Fonyód, iskola

Iparművészeti érdeklődésére vall, hogy egyes kovácsoltvas részletek (kilincs, díszek) is szerepelnek a homlokzati és alaprajzok mellett.

A későbbiekben is szívesen dolgozott családi házak és villák tervein.

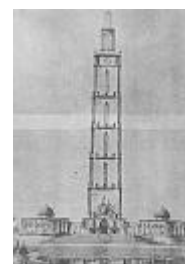
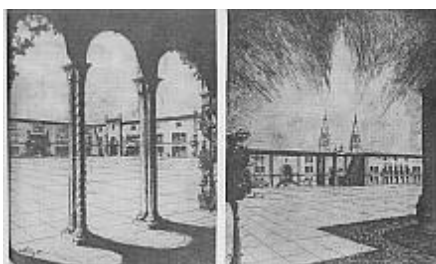
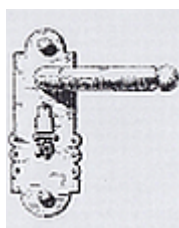
Aranyosmarót, lakóház terve Szepesolaszi templom Szepesolaszi lakóház Lakóház terve

1910-től a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Műszaki osztályán is dolgozott, falusi és tanyasi iskolák tervezésében vett részt 1930-ig. Ez a program különösen a 20-as években vesz lendületet a Klebelsbergi program jelentős részeként. Ezidőtájt megfigyelhető volt a népi építészet formakincsének, szemléletének alkalmazása építészetében, ami szinte egész pályáján végigkísérte. Ez fedezhető fel az 1920-ban a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet „Kisgazda otthona és mintagazdasága” kispályázatára benyújtott „Bikaistálló és bikáslakás” rajzaiban, az 1924-ben publikált kertes ház, vagy az 1930-ban díjazott templom terveiben, melyeknek megoldásai visszatértek az 1950-es évek munkáiban.

Bikaistálló Bikáslakás bikaistállóval Kertes ház terve

A 20-as években némely tervében a neobarokk is tetten érhető, és a neogótika is megjelent egyes munkáiban, mint az 1928-ban a szegedi Fogadalmi templom előtti tér rendezésére beadott pályázati tervében. A velencei formákat idéző, helyenként novecento-s megformálású épületegyüttessel megvételt nyert. A szegedi rajzoknál kevésbé sikerült az 1930-as Kolumbusz Kristóf emléktorony, a gótizáló világitótorony terve egy nemzetközi pályázatra készült. A historizálás mellett a modern építészet jegyei is megjelentek munkáin, mint az 1929-ben a soproni gőzfürdő és uszoda pályázatán első díjjal jutalmazott elegáns alaprajzú tervében is.

Kovácsoltvas részletek Szeged, Fogadalmi templom – térrendezési pályázat Kolumbusz emléktorony

Thomas 1931-től megvált minisztériumi állásától és önállósította magát, ezzel pályájának új korszaka kezdődött. Az építészeti tevékenység mellett festett és kiállított, elsősorban tájképeket (Tabán, Versec, Velence, Capri). Nem szűkölködött megrendelésekben és számtalan kiállításon szerepelt festőként és építészeti rajzaival. Az 1938-as műcsarnoki kiállítás igazolta, hogy ez az évtized életének legtermékenyebb korszaka volt. Tovább dolgozott a gyulai művésztelepen is, ennek 1931-es kiállításán 19 képpel szerepelt. Fő tevékenysége azonban inkább az építészet. Számos műszaki és művészi egyesület tagjaként élénk társasági életet élt.

Az 1933-as Nemzetközi Vásáron az Iparcsarnok mögött épült fel Thomas Antal tervei szerint a magyar telepes mintaház, 52 pályázó közül szerezte meg tervével az első helyezést. A későbbi tervek stílusa széles skálán mozgott a romantikus el-

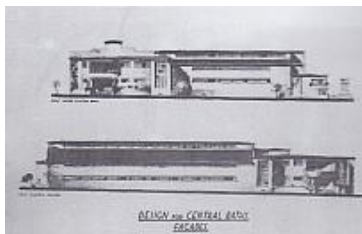
képzésektől a barokkos formákon át a Bauhaus illetve a holland–skandináv építészeti stílusához közelálló megoldásokig. Kós Károlyék hatása, a nemzeti stílus jegyei fedezhetők fel a 30-as években készült kápolna- és villatervein. A hosszan elnyúló ablaksávok és a meredek oromzatú díszítő jellegű tetőablakok sajátosan hatnak egymás mellett a jászberényi postaház pályatervén. Valószínűleg a környezethez való alkalmazkodás szándéka indokolta a soproni Mátyás király út betorkolása pályatervének barokkos formáit. Érdekes tervet készített egy angliai fürdőkomplexumhoz, melynek homlokzati megoldása több épületén később is visszatért.

Jászberényi postaház

Sopron, Mátyás király körút – pályaterv

Angliai fürdőkomplexum terve

Jellegzetes Thomas-motívum a félkörív belső oldalán húzódó árkádsor, amely a budai Tabánba tervezett, impozáns gyógyszálló tervén jelentkezett először. Hasonló az 1938-ban Székesfehérváron megépült Szent István Központi Elemi Iskola (ma Széna téri iskola), amely azonban sokkal enyhébb ívet formál. A bejárat a középtengelyben egy előtérbe és innen a tornatermi szárnyba nyílik, amely a T alaprajzú épület szárát alkotja, az udvart fiú és lány játszótérre osztva. A kettéváló lépcsőház két ablaksávja alkotja az egyébként hangsúlyosan horizontális homlokzat egyedüli függőleges alkotóelemét, a széles, fedett bejáró két oldalán. Karakteres jelleget ad az eredetileg alacsonyhajlású magastető épület sötét klinkertégla burkolata, a kőlabazat és a betonpárkányok. A tetőzet a háborúban elpusztult.

„... Ugyanennek leégett minden fedélrésze az iskolapadokkal, amikor szükségkórház korában a padlásra tárolták. Szereztem egy budapesti tetőszigetelőt és a padlás betonburkolatát bitumenesen szigeteltettem. Lapostetőt azóta is. De mindig sajnálom a szép rozsdabarna palatetőket. Hiányzanak.” (Mérnöki Hivatal, Molnár Tibor városi főépítész visszaemlékezései, 1985.)

Ezt az iskolát Thomas Antal egyik legjobb minőségű megépült alkotásaként tartathatjuk számon. A helyszín, az egykori Marhavásártér rendezése is az ő terve szerint valósult meg, az iskola építésével egyidőben.

Székesfehérvár, Központi Elemi Iskola – ma: Széna téri iskola

Székesfehérváron nevéhez fűződik az ONCSA akcióban első kísérletként megépített lakóház együttes is. 1938-ban a Batthyány utca melletti téren egysorban álló 4 kertes-tetőteres lakás épült sokgyerekes szegény családok számára Thomas Antal vázlatára alapján, a fehérvári Mérnöki Hivatal építészei, Schmidl Ferenc és Molnár Tibor terve szerint. A homlokzat négy, egyforma nagyhajlásszögű nyeregtető, oromfalas „csúcsostetejű” házból és az azokat összekötő, velük egybeépített, tömör, középen kapuval megnyitott téglakerítésekből áll. A 12 fős családok elhelyezését gazdaságos beosztású földszinten és annak légtérben kialakított galérián oldották meg.

Székesfehérvár, Batthyány utcai ONCSA házak 1938-ban

...és ma

Thomas Antal a II. világháború alatt ipari épületek tervezésére kapott megrendeléseket, ezek mellett csónakházat, üdülőt, sőt sörgyári pincebővítést is tervezett. A háború pusztításai egyre nagyobb szomorúsággal töltötték el. Talán ez az elkeseredés és alaptulajdonsága, a kötöttségektől való idegenkedés magyarázza, hogy a háború után nemet mondott az állami megkeresésekre, viszont az Újjáépítési Minisztérium falusi kislakás-pályázatára számtalan tervet készített.

A kötöttségeket nem kedvelő építésznek az albertfalvai községi mérnöki állás mégis megfelelt. E minőségben óvodát, orvosi lakóházakat, emeletráépítést, kisebb átépítéseket tervezett. 1948-ban egy kiskunsági községben, Hartán készítette el az egyik templom átépítési tervét, majd éveken át a környék több falujába is meghívták (Dunatetetlen 1950, Tázlár 1951, Antallapos, Dunatetetlen-Óregpuszta 1953, Érsekhalom, Mélykút 1955, Tabdi 1959). Így a perifériára szorult építész és a szintén szorongatott helyzetű plébániák egymásra találtak. Nem kapott nagyszabású munkákat, de az átépítésekkel, bővítésekkel igyekezett becsülettel megfelelni a megrendelőknél. Hogy meg tudjon élni, 1950-ben a KÖZTI-ben kezdett dolgozni, majd 1952-ben átment a MÁV Vasúttervező Intézetébe, innét ment nyugdíjba 1961-ben, mint műszaki főintéző. Ebből az időszakból maradt fenn egy terve a seregélyesi Zichy-Hadik kastély helyreállítására.

Dobogókő, hétfégy ház 1937.

Villa Dobogókőn 1942.

Tázlár, római katolikus templom 1951.

1953-56 között a péceli Ráday kastély helyreállításának és MÁV kórházzá való átalakításának tervén dolgozott, ezáltal - a kényszerű beavatkozások ellenére - Farkas László főorvos közreműködésével jelentős építészeti értékeket sikerült megmenteni. Élete utolsó éveiben továbbra is szívesen festegetett. Kérésére az általa helyreállított péceli MÁV kórházban gyógykezelték, itt hunyt el 1961-ben.

Thomas Antal építészeti hagyatékát az Építészeti Múzeum őrzi. Rajztudása, sokfélesége, a kortól való időnként függetlensége, szabálytalansága arra inspirálták a múzeumot, hogy a szűkebb szakma számára is alig ismert építész és festőművész pályáját 1988-ban egy emlékkiállítás keretében mutassák be.

Forrás:

THOMAS ANTAL (1889-1967) építész emlékkiállítása – OMF Magyar Építészeti Múzeum kiállítása katalógusa, Hadik András, Ritoók Pál – Budapest, 1988.

Magyarország műemlékei, Székesfehérvár – szerk: Entz Géza Antal – Osiris, Bp, 2009.

Molnár Tibor építész, volt Városi Főmérnök emlékei az 1910-80-as évek Székesfehérvár

www.kolibri.omikk.bme.hu